

Katarzyna Zawilska

Cechy języka Hieronima Floriana Radziwiłła : (na podstawie wybranych rękopisów)

Acta Polono-Ruthenica 20, 257-265

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Katarzyna Zawilska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
w Olsztynie

Cechy języka Hieronima Floriana Radziwiłła (na podstawie wybranych rękopisów)

Hieronim Florian urodził się w 1715 roku w Białej (dzisiaj Biała Podlaska). Był synem Karola Stanisława Radziwiłła i Anny Katarzyny z Sanguszków, a młodszym bratem Michała Kazimierza Radziwiłła „Rybeński”. Należał do rodu linii nieświeskiej herbu Trąby. Na jego wychowanie i kształtowaną osobowość bardzo silny wpływ wywarła matka. Młody Hieronim odziedziczył dobra bialskie i słuckie. Większość życia spędził jednak na zamku w Białej. Z wielką starannością dbał o swoje gospodarstwo. Uwielbiał myślistwo oraz oddawał się sztuce (dzięki jego inicjatywie w Słucku powstała szkoła baletowa), utrzymywał grupy teatralne. Założył manufakturę, która produkowała słynne w całej Rzeczypospolitej pasy słuckie. Nie był natomiast zainteresowany ani karierą wojskową, ani polityczną, chociaż Potoccy proponowali mu kandydowanie na króla.

Mimo iż był trzykrotnie żonaty, nie dochował się potomstwa, a każda z jego wybranek po kilku latach wspólnego pożycia uciekała do rodziców. Zmarł w 1760 roku w Białej (pochowany został w Nieświeżu).

Radziwiłł już za życia wzbudzał kontrowersje i cieszył się złą sławą. Badacze z jednej strony podkreślają jego ociężałość umysłową, surowość i podejrzliwość, okrucieństwo wobec żołnierzy (założona przez niego 6-tysięczna armia prowadzona była na wzór pruski), tendencję do podkreślania swojego bogactwa i licznych koligacji. Z drugiej zaś zwracają uwagę na to, iż był osobą nieszczęśliwą oraz samotną¹. Zachowane teksty źródłowe dopełniają tej charakterystyki. Pan na zamku w Białej jawi się w nich jako człowiek zafascynowany egzotyką i ciekawy świata.

Podstawą niniejszych rozważań są rękopisy przechowywane obecnie w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie (sygn. 1721 II, k. 41–176). Materiał źródłowy stanowią autografy napisane po 1751 roku:

¹ Zob. np. T. Zielińska, *Magnateria polska epoki saskiej. Funkcje urzędów i królewskich w procesie przeobrażeń warstwy społecznej*, Wrocław 1977, s. 76, 141; J. K. Goliński, „Pamiętając o tym, że raz umrzeć trzeba...”. *Hieronima Floriana Radziwiłła wizerunek własny*, [w:] *Między barokiem a oświeceniem. Sarmacki konterfekt*, pod red. S. Achremczyka, Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, Olsztyn 2002, s. 163–164; J. K. Goliński, „*Rzeczy którymi najgodniejszego mogą zabawić gościa...*”. *Dwór Hieronima Floriana Radziwiłła i jego rozrywki*, [w:] *Dwory magnackie w XVIII wieku. Rola i znaczenie kulturowe*, pod red. T. Kostkiewiczowej i A. Roćko, Dig, Warszawa 2005, s. 191.

1) tekst kolekcjonerski pt.: *Rzeczy, którymi najgodniejszego mogę zabawić gościa, będącego w domu mym, do jakiego czasu, pomiarkuje czytając łaskawy czytelnik, w którym uwidacznia się zamiłowanie autora do myślistwa i zbieractwa;*

2) zalecenia związane z przyszłością synów: *Edukacja, którą gdy mi Bóg wszechmogący pozwoli mieć dziatki, dać myślę, a w zająsci na mnie jakowej nieszczęśliwości, skąd i śmierci, naznaczonych ode mnie opiekunów, by dziatwie mej dawali, upraszam na Sąd Boski zapożyczając, gdy przeciwny temu tu opisaniu dawać będą, znakomicie oddające poglądy Radziwiłła m.in. na temat domowej edukacji, niechęci do cudzoziemców czy surowego trzymania służby.*

Fotokopia strony tytułowej *Rzeczy, którymi najgodniejszego mogę zabawić gościa [...]*, sygn. 1721 II, k. 41.

Fotokopia strony tytułowej *Edukacja, którą gdy mi Bóg wszechmogący pozwoli mieć dziatki, dać myślę [...]*, sygn. 1721 II, k. 115.

Omawiane teksty zostały wydane w opracowaniu Marii Brzeziny². W niniejszym artykule wykorzystano jednak rękopisy, gdyż są one najlepszym źródłem poszukiwania cech charakterystycznych dla języka autora. Celem artykułu jest więc wskazanie najważniejszych właściwości języka Hieronima Floriana (ze szczególnym uwzględnieniem elementów kresowych) na podstawie ww. rękopisów.

² Hieronima Floriana Radziwilla *diariusze i pisma różne*, oprac. i wstęp M. Brzezina, Energeia, Warszawa 1998.

Grafia i ortografia

Teksty zapisane zostały staranną polszczyzną. W zakresie grafii i ortografii zwraca uwagę:

- stosowanie litery *f* w wyrazach, w wyrazach z podwójnym *s*, np. *połsydują*³ (140), *excefsu* (146);
- używanie *j* w nagłosie oraz między dwiema samogłoskami w śródgłosie (w wygłosie na oznaczenie joty autor stosuje *y*), np. *Strojow* (45), *repetują* (50), *kije* (132), *zyjęcy* [żyjący](144), *Pokojowych* (161), *uznających* (176);
- kreskowanie spółgłosek miękkich (również przed *i*), np. *uściecha* (43), *kości* (90), *Miłości*, *Szlachćic* (160), *Jeleńie*, *Dańiele* (61), *Czyńią* (74), *nigdy* (97), *niepozwoić* (158), *ście* (75), *Pšie* (143), *ściebie* (167), *Dżikie* (61), *Ludzie*, *Dzieciom* (133);
- łączna pisownia niektórych przyimków, np. *onich* (104), *ozemście* (120), *OInteres* (120), *odżewiątey* (123), *ozłym* (139), *wpuszczy* (1012), *wGłowę*, *wwieku* (116), *w=Marszu* (125), *wedworze* (129), *wPruskim* (138), *zwody* (100), *zktorej* (119), *zńich* (123), *zpiaskiem* (127);
- pisownia łączna partykuły *nie*, np. *Nienabierał* (116), *niebyli* (117), *ńiesą* (118), *nieprzychodziło* (120), *niemoże* (122), *niebendąc* (136), *niechcąc* (145), *Nietrzeba* (142), *nieprzez* (121), również spójników *y* oraz *a*, np. *Cnoty yMoc* (108), *ydoznawszy*(117), *ySkomuñiy* (121), *apotym* (138), *Amiała* (140);
- w zapisie wyrazów zapożyczonych wykorzystanie znaków *v*, *x*, np. *Virgiliusza* (121), *Universalney* (123), *Extra* (102), *Xiądz* (122), *Xiążąt* (135), *Maxime* (151), *wyexplikować* (135), oraz *i* wbrew wymowie polskiej, np. *kurtiny* (89), *Sentimentach* (117), *Rumatizmom* (119), *Altirelista* [sic] (126);
- nadużywanie wielkich liter;
- stosowanie kropki, przecinka, średnika, czasem nawiasu, a także znaku przeniesienia.

Cechy fonetyczne

Wśród osobliwości fonetycznych Radziwiłła warto wymienić:

- wymowę *o* pochylonego najprawdopodobniej jako *o*, np. *rzędow*, *Strojow* (45), *znow* (88), *Ptakow* (103), *Mogł* (121), *gospodarzow* (152), *grzychow* (162), *Szkoł* (158), rzadziej jako *u*⁴, np. *muy* (41), *wkturym* (63), *Kruliki* (64), *Zułwia* (95), *Bug* (106), *Dwur* (115), *Pszczulki*, *ruznych* (117), *wrublem* (120), *Skurze* (132);
- wymowę *u* zamiast *o* najczęściej w sąsiedztwie sonornych, np. *Dum* [dom] (137), *bruń Boże* (140), *Zun* [żon] (140), *apułowa* (125), *ostruźnie* (148);

³ W dokładnie zlokalizowanych cytatach (w nawiasie podano numer karty autografu) zachowano oryginalną pisownię.

⁴ Podobny typ wymowy zauważa Barbara Smolińska u pisarzy północnokresowych, zob. B. Smolińska, *Polszczyzna północnokresowa z przełomu XVII i XVIII wieku na podstawie rękopisów Jana Władysława Odlanickiego i Antoniego Kazimierza Sapiehy*, Wrocław 1983, s. 33.

- wąską realizację *e* pochylonego, gdyż zachowały się zapisy *i*, *y* w miejscu tej samogłoski w różnych pozycjach, np. *ośimnaście* (126), *Pińiądze* (146), *źwirzátka* (66 i in.), *Srybra* (42), *wirzchu* (45), *papir* (102), *Szalbirze* (118), *cztyrech* (122, 140), *Dopiro* (126), *nabirać* (137), *pirwszego* (127), *pirwsi* (136), *naypirwszych* (148), *Umrzyć* (149), *Szyrze* (152), *Uszczyrbek* (156), *rzyki* (90), *grzychow* (162), *cysarzow* (104), *widzić* (117), *Słyszyc* (131) *Chlib*, (159) *kalictwa* (85), *zalicam* (161), *dalij* (155);
- zanik nosowości samogłoski *-ą* w wygłosie, np. *Śliczno* (94), *dwunasto* (122), *Monarcho* (163), *Metodo* (164), *wyrzekno* (165); jest to jedna z ważniejszych cech języka kresowego;
- denazalizację nosówek w śródgłosie, np. *Zaczolem* (89), *napomknoł* (128), *Wzieli* (164), *garneli* (161), *Skad* (116), *pietnastu* (123), *Urzednika* (175), *debiny* (147), *sedziami* (129), *Meżowi* (140), *Meżu* (176);
- asynchroniczną artykulację nosówek w śródgłosie, np. *ztond* (120), *zkond* (122), *zskąnd* (126), *Skond* (140), *dotond* (98, 136), *bendą* (116, 120 i in.), *bęndzie* (120), *rozrośnięciem* (122), *na Sąnd* (133), *nadentych* (145), *Mondrego* (162), *po kolendzie* (169), *Piñiendzy* (174), *Cząmbrze* (94);
- zapisy hiperpoprawne, np. *zbrąmą* (41), *Męę* (127), *za Siebię* (172), oraz wahania w użyciu *-ą-* || *-ę-*, np. *Stojęcymi* (114), *niech piszę* [piszą] (121), *Napominając* (122), *Na Łękach* (123), *między sobą* (132), *zDostępieniem* (141) *Miąs* (119), *Skrzynka* [skrzynkę] (127); mogą one świadczyć o braku poczucia normy co do pisowni tych samogłosek⁵;
- formy bez przegłosu, np. *Zenie* [żonie] (142), *Rzemiesłem* (149);
- odróżnianie dwóch głosek: dźwięcznej *γ* i bezdźwięcznej *χ*; autorzy pochodzący ze wschodnich terenów Rzeczypospolitej dobrze słyszeli różnicę między nimi, co odzwierciedla się w braku błędów ortograficznych; w analizowanych tekstach odnotowano także użycie *h* protetycznego: *harmat* (42, 43), *harmatki* (126);
- zachowanie miękkiego *χ*: *chiba* (116 in.);
- występowanie *ź* w miejscu *z*: *źwirza* (48 i in.), *źwierzyńcu* (62), *źwierzynne* (161) *przeżwisko* (89), *wźnieć* (162), *nieźwietrzysz* (143), *nieźjadysz* (173), *źnich* (70), *źwielką* (76), jest to kolejny element kresowy w języku Radziwiłła;
- mieszanie *s* oraz *ś*, np. *Głusce* ‘głuszcze’ (76), *skodliwe* (132), *Szkрупem* (118), *Szkрупul* (122)⁶, w wyrazie *Polszcze* utrzymuje się grupa *šč*;
- wymowę grup *-cja* jako *-cia*, np. *Rekognicia* (121), *konstytucie* (129), *korupcją* (131)⁷;
- liczne ubezdźwięcznienia: *kref* (106), *tesz czasem* (121), *tesz powińien* (122), *porzątkiem* (92), *Porzątku* (128), *cisz kanalia* (155), *Mariasz* (171), znacznie rzadziej udźwięcznienia zachowane dzięki zapisom, np. *Proźbę* (150), *Chłobskiey* (160), *Lidzba* (166);

⁵ Przykłady tego typu występują w XVII-wiecznych tekstach drukowanych, zob. np. U. Borzywoda, *Fonetyka z fonologią*, [w:] *Polszczyzna XVII wieku. Stan i przeobrażenia*, pod red. D. Ostaszewskiej, Śląsk, Katowice 2002, s. 56.

⁶ Mogą to być jednak pomyłki piszącego.

⁷ Podobne przykłady zob. M. Brzezina, *Zapisy typu „ambicia”, „pensia”, „okazia” w „Diariuszu” Hieronima Radziwiłła z r. 1747*, „Język Polski” 1972, s. 118–124.

- korzystanie ze starszych form wyrazów, np. *sumnienie* (130), *Mieskie* [miejskie] (159);
- zaimek *každy* występuje w postaci *Kuźda*, *kózdy* (47 i in.), charakterystycznej dla wschodnich gwar i polszczyzny kresowej⁸.

Cechy fleksyjne

W odmianie wyrazów warto odnotować istnienie wielu form różniących się od języka współczesnego:

- w C. l. poj. rzeczowników męskich występują wahania w rozkładzie końcówek *-u* || *-owi*, np. *Imieniowi Swemu* (140), *na co ta Chłopowi biegłość* (158) || *Meżu Jako Głowie* (176), *jako źwirzu drapieźnemu* (109);
- M. l. mn. rzeczowników męskich zachowuje końcówkę *-a* w wyrazach pochodzenia łacińskiego, np. *dekreta* [...] *horyzonta* (144), *grunta* (147), *profita* (148), *Frukta* (148), *urzęda* (159), *Interesa* (163);
- w D. l. mn. rzeczowników męskich powszechna jest końcówka *-ów*, np. *kundlow obrywaczow* (64), *stolarzow* (88), *gospodarzow* (152, 157), *z racji koronacji cysarzow* (104), *plotkarzow by nie trzymali* (185), *calow 12* (95), *Ma calow 112* (93);
- w N. l. mn. rzeczowników twar-dotematowych występuje często końcówka *-y*, np. *temi czasy* (42, 87) [z] *Skutki* (113), *ztyimi pany* (155), *złemi Słowy* (161), *ze Psy* [...] *Stojącymi* (114);
- B. l. poj. przymiotników rodz. żeńskiego ma sporadycznie zachowaną końcówką *-ę* typową dla autorów kresowych, np. *na Ratuszowę lub zamkowę Wieżę* (43);
- N. l. mn. przymiotników pojawia się z nowym w ówczesnym języku literackim zakończeniem *-emi*, np. *Prawdziwemi*, *ńiewidanemi* (97), [z] *Skutki Slicznemi* (113), *zPoczcíwemi Ludźmi* (141), *Zelaznemi potraktować Manelkami* (152), *złemi Słowy* (161);
- zaimki *on*, *ona*, *ono* zachowują w przypadkach zależnych jeszcze dawne, staropolskie formy pochodzące od tematu *on-*, np. *Bowiem onego* (158), *Pokarm Onych* (119), *Ojcow onych Dobra* (158), *onych trzymając* (160), *gdy onym miłość* (160), *onym świadcząc* (160), *Mogł one zakończyć* (121), *Pojąwszy One doskonale* (134), *wone* (139); na Kresach północnych utrzymują się aż do XIX wieku⁹;
- imiesłowy na *-wszy* i *-szy* występują w starszej postaci, niespotykanej już w języku literackim, np. *Wpadwszy* (100), *Dorozszy* [dorósłszy] (120), *wyrzekszy* (120, 165), *przyrzekszy* (141), *przywykszy* (123), *Postrzekszy* (128), *odhiosszy* (143).

⁸ Zob. C. Kosyl, *Właściwości fonetyczne polszczyzny kresowej w 1. połowie XVIII wieku (na przykładzie języka mieszczan hrubieszowskich)*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 1978, t. 17, s. 112.

⁹ B. Smolińska, op. cit., s. 96.

Cechy składniowe

W zakresie składni godne uwagi są następujące właściwości:

- w związkach podmiotu z orzeczeniem pojawia się brak zgody pod względem rodzaju, np. [źubrzątką] *Same co do Jednego wypadli* (101); [okazy] *Srodze byli dziwaczne* (110), *Cechy onych zawsze byli odkryte* (158), *Sćienćie ‘nauki’ [...] bez Dzień rozłożone by byli* (125); tego typu konstrukcje z orzeczeniem męskoosobowym przy podmiocie niemęskoosobowym spotykane były na Kresach pod wpływem ruskim jeszcze w XIX wieku;
- archaiczne konstrukcje dopełnieniowe:
 - *D.* > *na* + *B.*: *Czekam jeścieńi* (70), *Czekać mię pewnie nie będzie* (125);
 - *C.* > *do* + *D.*: *Ma na sobie łuskę karpiey podobnę* (95);
- niektóre przyimki tworzą osobliwe konstrukcje, gdyż występują w innym niż współcześnie znaczeniu:
 - *bez* > *przez*: *Kture bez czleka jak [...] bez kaczkę się przemknie* (119), *bez dzień* (125), *bez dzień Bez częste bywanie* (173);
 - *dla* > *z powodu*: *na nic zgodnymi dla Dżikości wrodzoney* (110), *Daję radę dla uniknięcia kary* (139), *których tu dla szczupłości mieysca niemogąc wyrazić* (146);
 - *ku* > *do*: *ku lat Trzydziestu* (138);
 - *od* > *przez*: *Od mej matki założona* (85), *Wodzony od IMości zanos* (140), *od Nich złapanego* (103), *odnich będąc przyjęci* (134), *Matka Wasza Jest zle [...] od Oyczyma Traktowana* (172);
 - *przez* > *z powodu*: *że Drudzy po kilka Słuchają [mszy świętych]*, *Przez bigoterią* (143);
 - *za* > *na*: *Do Polski za Urlopem Maję powracać* (138)¹⁰.

Leksyka

Oprócz wielu leksemów łacińskich, które można uznać za archaizmy, w rękopisach Radziwiłła odnaleźć można dużą grupę zapożyczeń wschodniosłowiańskich¹¹:

- *bajdak* z rus. ‘rodzaj odkrytego statku, szybka łódź kozacka’: *Nawigacją tysz zruśi chcąc mieć Baydakami pod samsluck czyścić rzekę spomnianą rozkazalem [...]* (90), SL notuje jako przestarzałe;
- *chłystek* z rus. *chłystok* ‘mały batóg’, przen. ‘chudopacholek, hołysz’, ‘człowiek pogardzany, niemający powagi, znaczenia’: *takowego tedy Chłystka Orzñiy Niech cię nieuczny rozumu* (152) *Zwać by się powinna takowego Chłystka* (167), *by się ten Chłystek na Niey nieznęcał* (172);

¹⁰ Podobne przykłady odnotował u Fredry Jan Zaleski: *Język Aleksandra Fredry, cz. II. Fleksja, składnia, słowotwórstwo, słownictwo*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1975, s. 108.

¹¹ Znaczenia wyrazów zostały sprawdzone w: *Słowniku języka polskiego XVII i I. połowy XVIII wieku* (SXVII), słowniku Lindego (SL), *Słowniku języka polskiego*, pod red. Karłowicza, Kryńskiego i Niedźwiedzkiego (SW) oraz *Słowniku języka polskiego*, pod red. Doroszewskiego (SD).

- *czerep* z rus. ‘czaszka; głowa’: **Czerep** *wirchńi Zulwia Indyiyskiego* (95), SXVII nie notuje hasła;
- *hultaj* z rus. *hultáj* ‘łobuz, włóczęga’: *takowi Dają hultaje ramię* (154);
- *mołodzica* < *mołodyca* z ukr. *mołodycia* ‘młoda kobieta, młoda mężatka’: *na Dobra, y Pana Samego Bokie Paść może niebłogosławieństwo zraćiy Mołodźic yStrużek Dżiewczyn Idących do Dworu na Struszki pod pretextem robot Jakich Dwornych [...]* (157), w SD notowane jako przestarzałe;
- *kaniuk(a)* z ukr. *kaniuka* ‘kania; myszółw’: *Polowanie z Sokolami na ruzne Ptastwo, jako to Czaple, kaniuki [...]* (65), SD nie notuje hasła;
- *lapeć* z rus. *lapotniki* ‘obuwie zrobione z łyka, skóry, słomy, itp.’ zwykle w lm: **Lapetkami**, [z] *samodziału kontuszami [...]* *Naywięcey Ukarac można* (159);
- *otoman* < *ataman* z ukr. ‘wyznaczany lub wybierany dowódca wojsk i naczelnik osiedli kozackich’, tu ‘przełożony nad dziesięcioma polującymi’: [...], *co sto ludzi otoman. Dżiesięćiu tedy Otomanow są tedy są wkomendźie Sotńika* (71), SD notuje hasło *ataman*;
- *pienka* z ros. *penbka* ‘konopie’ *Lnem abarźiey Pieńką, tojest polnym towarem życzę handlować* (148);
- *sobaczy* z ros. *sobaka* ‘taki jak u psa; psi’: **Sobaczą** *ma wsobie naturę* (160);
- *sotnik* z rus. w SW odsyłacz do *setnik* ‘przełożony nad stu ludźmi, żołnierzami, domami’: [...], *są wkomendźie Sotńika* (71), w SD notowane jako dawne;
- *suak* < *suhak* z ukr. ‘zwierzę z rodziny antylop’: **Suakow** *miałem Dwoch od IWMci Pana Hetmana Wlk.*(112), SXVII notuje hasło *suhak*;
- *ukaz* z ros. ‘rozkaz’, tu ‘zalecenie’: *Podstarości ma ten Ukaz od Moskiewskiego Srozszy* (70).

Typowe dla Radziwiłła – należy je uznać za elementy kresowe – są także:

- zaimki w postaci *każden, któren*;
- rzeczownik *mieszcząćzuk* (158, 159) z sufiksem *-uk*, charakterystycznym dla języka ukraińskiego;
- zdrobnienia w funkcji neutralnej, np. *kołderka, pawilonik* (118), *porząddeczek* (119), *kulbaczka, rządzik, konik* (124), *piedestalik, namiocik* (127), *braciszek* (132), *przesiadanka* (139), *sznureczek* (153).

*

Omówione cechy języka Hieronima Floriana Radziwiłła wskazują na jego kresowe pochodzenie. Elementy te najłatwiej można dostrzec w zakresie fonetyki (gdy analizuje się zapisy bliskie żywej mowie) oraz słownictwa. Ponieważ niniejszy tekst nie daje pełnego obrazu polszczyzny, jaką posługiwał się dziedzic dóbr w Białej, warto poświęcić temu autorowi kolejne szczegółowe studia, tym bardziej że miał on wyrobione pióro, a jego rękopisy są ciekawe i barwne dla współczesnego czytelnika, m.in. z powodu stosowania dużej liczby sentencji, przysłów (niektóre utrzymały się do dzisiaj) czy związków frazeologicznych mających ekspresywny charakter.

Teksty źródłowe

Biblioteka Czartoryskich w Krakowie: *Pisma treści gospodarczej, pedagogicznej i myśliwskiej Hieronima Radziwiłła*, sygn. 1721 II, k. 41–176.
Hieronima Floriana Radziwiłła diariusze i pisma różne, oprac. i wstęp M. Brzezina, Energeia, Warszawa 1998.

Słowniki

- SD – *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, t. 1–11, PWN, Warszawa 1958–1969.
 SL – *Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde. Wydanie drugie, poprawione i pomnożone*, t. 1–6, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów 1854–1860.
 SW – *Słownik języka polskiego*, pod red. J. Karłowicza, J. Karłowicza, A. Kryńskiego, W. Niedźwiedzkiego, t. 1–8, Warszawa 1900–1927.
 SXVII – *Słownik języka polskiego XVII i 1. połowy XVIII wieku*, [online] <[http://:sxvii/pl \(SVXII\)>](http://:sxvii/pl (SVXII)>) (dostęp 14.09.2013).

Резюме

Особенности языка Иеронима Флориана Радзивилла (на основе избранных рукописей)

Иероним Флориан Радзивилл (1715–1760) – один из самых крупных магнатов Речи Посполитой, владелиц имения в Бялой (в наше время Бяла Подляска) и Слуцке. Современные историки подчеркивают с одной стороны его достижения в области художественного меценатства (был основателем балетной школы, содержал театральную труппу), с другой стороны – его эксцентрическую личность и жестокость по отношению к подданным. Князь оставил богатое рукописное наследие, которое для историка языка является бесценным источником для исследований его идиолекта. Цель настоящей статьи – показать самые характерные черты языка Радзивилла.

Summary

Hieronim Florian Radziwiłł's language features (on the basis of chosen manuscripts)

Hieronim Florian Radziwiłł (1715–1760) was one of the most powerful magnates of Polish-Lithuanian Commonwealth, the owner of residencies in Biała (now Biała Podlaska) and Słuck. Historians point out on the one hand his achievements as a patron of art, founder of a ballet school and a supporter of a few theatres but on the other hand they describe him as an eccentric and cruel person for his serfs. The prince left rich written heritage (diaries, messages, letters) which is an invaluable source for study on the author's idiolect. The aim of the paper is to show the most important features of Radziwiłł's writing with the emphasis on eastern elements of the language on the basis of chosen manuscripts kept in Czartoryscy Library in Kraków.

Key words: language history, manuscripts, idiolect.